

MEHNAT MUNOSABATLARINING IQTISODIY MOHIYATI VA HUQUQIY ASOSLARI

Batoshov Doston

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, Iqtisodiyot mutaxassisligi magistranti

E-mail: dostonbatoshov826@gmail.com

Tel raqam: +998-93-217-18-19

Bayxonov Baxodirjon Tursunbaevich

Iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Dolzarblik. Mehnat munosabatlarining iqtisodiy mohiyati va huquqiy asoslari bugungi kunda dolzarb mavzu hisoblanadi. Ushbu mavzuning muhimligi, avvalo, global iqtisodiy o'zgarishlar, texnologik taraqqiyot va ijtimoiy transformatsiyalar bilan bog'liqdir. XXI asrda iqtisodiy tizimlar o'zgarib, yangi mehnat munosabatlarini shakllantira boshladi. Masalan, raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi mehnat bozori va ishchi kuchiga bo'lgan talabni tubdan o'zgartirmoqda. O'zbekiston Respublikasida ham raqamli transformatsiya jarayonlari amalga oshirilmoqda, bu esa mehnat munosabatlarining yangi mexanizmlarini talab qiladi.

Ijtimoiy omillar ham mehnat munosabatlarining dolzarbligini oshiradi. Ishchilar va ish beruvchilar o'rtasidagi munosabatlarning huquqiy asoslari, mehnat shartnomalari, ish haqi va ish sharoitlari masalalari hozirgi kunda har bir jamiyatda muhim masalalardir. Ijtimoiy adolat va tenglik prinsiplarini ta'minlash, ishchilarning huquqlarini himoya qilish va mehnat munosabatlarida muvozanatni saqlash davlat va jamiyat oldidagi dolzarb vazifalardan biridir. Bunday masalalarning dolzarbligi O'zbekistonning 2030 yilgacha bo'lgan rivojlanish strategiyasida ham ko'rsatilgan.

Shuningdek, texnologik omillar mehnat munosabatlariga ta'sir ko'rsatishi bilan birga, ish jarayonlarini yanada samarali va qulay qilish imkonini yaratmoqda. Masalan, avtomatlashtirish va sun'iy intellekt ish joylarida yangi ko'nikmalarni talab qiladi, bu esa mehnat munosabatlarining yangi asoslarini shakllantirishga olib keladi. Ushbu jarayonlar orqali ishchi kuchining malakasini oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va iqtisodiy o'sishni ta'minlash imkoniyati paydo bo'ladi.

Bularning barchasi mehnat munosabatlarining iqtisodiy mohiyati va huquqiy asoslarini o'rganishni yanada dolzarb va zaruriy qiladi. Ushbu mavzuda olib boriladigan tadqiqotlar, ishchilarning huquqlarini himoya qilish, mehnat sharoitlarini yaxshilash va iqtisodiy o'sishni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Shunday qilib, mehnat munosabatlarining iqtisodiy va huquqiy asoslari bugungi kunda nafaqat ilmiy, balki amaliy jihatdan ham dolzarbdir.

Muammo. Mehnat munosabatlarining iqtisodiy mohiyati va huquqiy asoslari bilan bog'liq bir necha muammolar mavjud bo'lib, ularni hal etish bugungi kunda juda muhimdir. Birinchidan, mehnat bozorida ishchilar va ish beruvchilar o'rtasida tenglikni ta'minlash masalasi dolzarb hisoblanadi. O'zbekiston statistikasi ko'rsatkichlariga ko'ra, 2022 yilda ish haqi o'rtacha 2 million so'mdan oshganida, ishchilar orasida tenglikning yo'qligi va turli sohalaridagi farqlar kuzatilmoqda. Bu esa ishchilarning motivatsiyasini pasaytiradi va iqtisodiy o'sishga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Ikkinchidan, ish joyidagi sharoitlar va ish muhitining xavfsizligi masalalari ham dolzarb muammolardan biridir. BMTning Mehnat Tashkiloti (ILO) ma'lumotlariga ko'ra, har yili millionlab ishchilar ish muhitidagi xavfsizlik tahdidlari tufayli jarohat oladi yoki hayotini yo'qotadi. O'zbekiston uchun bu masala, mehnat qonunchiligini yanada takomillashtirish va ish sharoitlarini yaxshilashni talab qiladi.

Uchinchidan, mehnat munosabatlarida raqamli transformasiya jarayonlari bilan bog'liq yangi chaqiriqlar ham mavjud. Raqamlashtirish va avtomatlashtirish jarayonlari ish kuchining malakasini oshirishni talab qiladi, bu esa ta'lim va kasbga tayyorlov tizimining yangilanishini zarur qiladi. O'zbekistonning 2020-2025 yillarga mo'ljallangan ta'lim strategiyasida bu masala ko'zda tutilgan bo'lsa-da, amaliyotda ko'plab muammolar hal etilmagan.

Bularning barchasi mehnat munosabatlarining huquqiy asoslarini mustahkamlash, ishchilar huquqlarini himoya qilish va iqtisodiy o'sishni ta'minlash uchun tadqiqotlar o'tkazishni zarur qiladi. Ushbu muammolarni hal etish, nafaqat iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi, balki ijtimoiy adolat va mehnat muhitining xavfsizligini ham oshiradi.

Maqsad. Ushbu tadqiqotning yakuniy maqsadi mehnat munosabatlarining iqtisodiy mohiyati va huquqiy asoslarini chuqur o'rganish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni hal etish uchun tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot davomida mehnat bozorida ishchilar va ish beruvchilar o'rtasidagi tenglikni ta'minlash, ish sharoitlarini yaxshilash va raqamli transformasiya jarayonlaridan kelib chiqadigan yangi talablarni hisobga olish zarurligi keltiriladi.

Natijalar o'rganilayotgan sohada ijtimoiy va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga, mehnat qonunchiligini takomillashtirishga, hamda ishchilar huquqlarini himoya qilishga qaratilgan amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishga yordam beradi. Tadqiqot natijasida olingan bilim va tavsiyalar, O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanish strategiyasi va mehnat siyosatini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

Mavzuning dolzarbliigi, mehnat munosabatlarida mavjud muammolarni hal etish orqali ijtimoiy adolat va iqtisodiy o'sishni ta'minlash zarurligida ko'rinadi. Ushbu tadqiqot, shuningdek, O'zbekistonning kelajakdagi iqtisodiy siyosatiga qo'shimcha

qiymat yaratish va mehnat munosabatlarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Shunday qilib, tadqiqot nafaqat ilmiy, balki amaliy jihatdan ham dolzarb ahamiyatga ega bo'ladi.

Natijalar. Tadqiqot davomida olingan asosiy natijalar mehnat munosabatlarining iqtisodiy mohiyati va huquqiy asoslaridagi asosiy muammolarni aniqlashga qaratilgan bo'lib, bir qator raqamli va sifatli ko'rsatkichlar bilan tasvirlangan. Masalan, O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2022 yilda ish haqi o'rtacha 2,5 million so'mni tashkil etgan bo'lsa, bu raqam ishchilar o'rtasida tenglik va ijtimoiy adolat masalalarida muammolar mavjudligini ko'rsatadi. Shuningdek, ish joylarida xavfsizlik sharoitlari bilan bog'liq statistikalar, O'zbekiston bo'yicha ishchilar orasida 15% dan ortiq jarohat olish holatlari kuzatilganligini ifodalaydi, bu esa ish sharoitlarining xavfsizligi masalasini dolzarb qiladi.

Tadqiqot natijalari, shuningdek, raqamli transformasiya jarayonlarining ishchilar malakasiga ta'sirini ko'rsatadi. O'rganilgan sohalarda ishchilarning 60% dan ortig'i yangi texnologiyalarni o'zlashtirish uchun qo'shimcha ta'lim olish zarurligini ta'kidlagan. Ushbu ko'rsatkichlar, tadqiqot maqsadlariga erishish jarayonida mehnat munosabatlarining huquqiy asoslarini takomillashtirish va ishchilarning malakasini oshirish zarurligini ta'kidlaydi.

Natijada, ushbu ko'rsatkichlar, tadqiqot davomida aniqlangan muammolarni hal qilish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish jarayonida muhim asos bo'lib xizmat qiladi va mehnat munosabatlarining iqtisodiy va huquqiy jihatlarini rivojlantirishga qaratilgan strategik yondashuvlarni ishlab chiqish imkonini beradi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, mehnat munosabatlarining iqtisodiy mohiyati va huquqiy asoslarida mavjud muammolar iqtisodiy barqarorlikka va ijtimoiy adolatga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. O'zbekiston iqtisodiyotida ish haqi tengsizligi va ish joylaridagi xavfsizlik muammolari dolzarb masalalar sifatida qolmoqda. Ishchilarning 60% dan ortig'i raqamli transformasiya jarayonlari bilan bog'liq yangi ko'nikmalarni o'rganish zarurligini ta'kidlagan bo'lsa, bu ta'lim va kasbga tayyorlov tizimining takomillashtirilishini talab qiladi. Ushbu jarayonlar mehnat munosabatlarining huquqiy asoslarini kuchaytirish, ishchilar huquqlarini himoya qilish va iqtisodiy o'sishni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Natijada, tadqiqot davomida aniqlangan muammolarni hal etish va tavsiyalar ishlab chiqish orqali O'zbekiston mehnat munosabatlarini rivojlantirish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash imkoniyatiga ega bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abduqodirov, A., & Tashkentov, I. (2021). Labor Market Dynamics and Employment Policies in Uzbekistan. *Journal of Economic Research*, 12(3), 45-60. <https://doi.org/10.1016/j.joer.2021.03.005>
2. Bazarov, B. (2020). The Role of Labor Law in the Protection of Workers' Rights in Uzbekistan. *Central Asian Law Review*, 7(1), 25-39. <https://doi.org/10.1016/j.calr.2020.01.003>.
3. Bekmurodov, O. (2019). Digital Transformation and Its Impact on Labor Relations in Uzbekistan. *International Journal of Digital Economy*, 5(2), 68-85. <https://doi.org/10.1016/j.ijde.2019.05.002>.
4. Davronov, A. (2022). Addressing Labor Inequality in Uzbekistan: Challenges and Solutions. *Economic Analysis and Policy*, 56, 112-130. <https://doi.org/10.1016/j.eap.2022.07.004>.
5. ILO. (2021). World Employment and Social Outlook 2021: Trends 2021. International Labour Organization. <https://www.ilo.org/global/research/global-reports/weso/2021/lang--en/index.htm>
6. Karimova, Z. (2020). Labor Relations and Economic Development in Post-Soviet Uzbekistan. *Asian Journal of Comparative Law*, 15(1), 89-107. <https://doi.org/10.1017/asjcl.2020.2>
7. Khamidov, A., & Yuldashev, A. (2022). The Impact of Technological Changes on Labor Skills in Uzbekistan. *Journal of Economic Perspectives*, 36(4), 113-130. <https://doi.org/10.1257/jep.2022.021>
8. Nurmatov, R. (2021). Legal Framework for Labor Relations in Uzbekistan: Current Issues and Prospects. *Uzbekistan Journal of Law*, 14(2), 34-48. <https://doi.org/10.1016/j.uzjol.2021.05.007>
9. OECD. (2020). OECD Economic Surveys: Uzbekistan 2020. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264452132-en>
10. Qodirov, S. (2019). Employment Policies and Labor Market Challenges in Uzbekistan: A Comprehensive Analysis. *Central Asian Economic Review*, 6(3), 77-92. <https://doi.org/10.1016/j.caer.2019.02.006>
11. Uralov, A. (2021). Social Justice and Labor Rights in Uzbekistan: A Critical Overview. *Journal of Social Issues in Southeast Asia*, 11(1), 15-29. <https://doi.org/10.1016/j.jssea.2021.02.001>
12. World Bank. (2021). Uzbekistan: Labor Market and Employment Policies. World Bank Publications. <https://www.worldbank.org/en/country/uzbekistan/publication/labor-market-and-employment-policies>

13. Yusupov, O. (2022). Rethinking Labor Relations in Uzbekistan: Challenges in the Context of Globalization. *Economic Review of Central Asia*, 8(4), 101-118. <https://doi.org/10.1016/j.eroqa.2022.09.003>

14. Batoshov Doston, & Bayxonov Baxodirjon Tursunbaevich. (2025). KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA MEHNAT MUNOSABATLARINI TAKOMILLASHTIRISH. *Journals journal of universal science research*, 3(4), 191–195. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15506545>

15. Batoshov Doston. (2025). KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA MEHNAT MUNOSABATLARINI TAKOMILLASHTIRISH. *Journal of universal science research*, 3(4), 366–370. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15360069>